

Zenon Andrzejewski

Portret lekarza : Szczepan Władysław Kreicarek (1901-1963)

Acta Medicorum Polonorum 3, 28-36

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rok 1933 – Wojskowy Szpital Okręgowy nr 10 w Przemyślu. Ppor. dr Szczepan Kreicarek (siedzi) z kolegą i przyjacielem ppor. dr Stanisławem Pojaskiem na ćwiczeniach rezerwy
(ze zbiórów autora)

Portret lekarza: Szczepan Władysław Kreicarek (1901-1963)

Portrait of Doctor: Szczepan Władysław Kreicarek (1901-1963)

Zenon Andrzejewski

Przemyśl

Streszczenie: Szczepan Władysław Kreicarek (1901-1963) był harcerzem, chirurgiem, bohaterskim uczestnikiem kilku wojen, organizatorem przemyskiej służby zdrowia, a w końcu lekarzem w Anglii. Walczył w I wojnie światowej, wojnie polsko-ukraińskiej i wojnie polsko-bolszewickiej, a następnie był kurierem plebiscytowym na Spiszu i Orawie. Po ukończeniu w 1931 r. studiów lekarskich we Lwowie pracował jako chirurg wojskowy i w tym charakterze uczestniczył w Kampanii Wrześniowej 1939 r. Wraz z oddziałem został internowany na Węgrzech, skąd zbiegł i przedostał się do Francji, a po jej kapitulacji na Wyspy Brytyjskie, skąd odkomenderowano do Normandii, gdzie leczył polskich żołnierzy. Od 1945 r. mieszkał w Anglii, praktykując jako lekarz.

Abstract: Szczepan Władysław Kreicarek (1901-1963) was a scout, surgeon, hero of a few wars, organizer of the health care system in the town of Przemyśl in Poland, and GP in England. He fought in Great War, the Polish-Ukrainian war, the Polish-Bolshevik war. He was a plebiscite courier at the southern-Polish territory of Spisz and Orawa. In 1931 after graduation of medicine in Lvov he worked as a military surgeon and as such figure he participated in September Campaign of 1939. Interned with his unit in Hungary, he escaped to France and after its capitulation arrived to England. Detached to Normandy, Kreicarek treated Polish soldiers there. Since 1945 he practised as GP in England.

Słowa kluczowe: historia medycyny, wojna światowa, chirurgia wojskowa, Lwów, Przemyśl, polska emigracja w Anglii, Szczepan Kreicarek

Keywords: history of medicine, world war, military surgery, Przemyśl, Lvov, Polish community in England, Szczepan Kreicarek

Wśród absolwentów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, którzy w latach międzywojennych zdobyli dyplom „doktora wszech nauk lekarskich”, poczesne miejsce zajmuje wychowanek II Państwowego

Gimnazjum im. prof. K. Morawskiego w Przemyślu – Szczepan Władysław Kreicarek. Był jednym z kilkunastu lekarzy, których w okresie Polski odrodzonej wydała „Morawa”, i którzy niemal wszyscy po ukończonych studiach w lwowskiej Alma Mater powrócili do Przemyśla, budując, w trudnych czasach powojennych, zręby przemyskiej służby zdrowia.

Szczepan Władysław Kreicarek urodził się 24 grudnia 1901 r. w Przemyślu, przy ul. Sanowej 10, jako syn Franciszka, ślusarza kolejowego, i Katarzyny Wilkczyńskiej. 5 stycznia 1902 r. został ochrzczony w przemyskiej Katedrze, a rodzicami chrzestnymi byli Władysław Zlámal i Waleria Grad.

W latach 1908-1912 Szczepan uczęszczał do 4-klasowej Szkoły Ludowej im. św. Jana Kantego, a po jej ukończeniu rozpoczął naukę w C.K. Gimnazjum z językiem wykładowym polskim w Przemyślu na Zasaniu (późniejsze im. prof. K. Morawskiego).

Szeregowy student – skaut

Będąc w kl. VII Gimnazjum, 1 listopada 1918 r. zgłosił się na ochotnika do nowo powstałego w Przemyślu 37. Pułku Piechoty i uczestniczył w rozbrajaniu garnizonu austriackiego oraz zabezpieczaniu obiektów wojskowych i państwowych. W okresie od 4 do 12 listopada brał udział w pierwszej obronie Przemyśla przed Ukraińcami, a następnie w marszu bojowym z Przemyśla przez Niżankowice, Nowe Miasto, Dobromil doszedł do Chyrowa. Przerzucony z pułkiem do Sądowej Wiszni, przez Gródek Jagielloński dotarł na przedpola Lwowa. Wycofany z frontu, wraz z innymi harcerzami i uczniami, 9 lutego 1919 r. został zwolniony z wojska, podjął przerwana naukę w gimnazjum i w czerwcu 1920 r. zdał egzamin dojrzałości. Za udział w wojnie polsko-ukraińskiej został odznaczony Krzyżem Walecznych. Oto fragment wniosku odznaczeniowego z 10 maja 1921 r.: „Szeregowy (student-skaut) Kreicarek Szczepan (...). Szczegółowy opis czynów: Od pierwszej chwili na placówce. Był jednym z pierwszych, który zajął dworzec kolejowy. W znacznej mierze przyczynił się do zajęcia magazynów prowiantowych. Wraz z kilkoma towarzyszami zajął koszary artylerii i arsenał. Dnia 1 listopada ogromnie się przyczynił do zorganizowania wśród młodzieży ruchu wolnościowego. W koszarach artyleryjskich, mimo polecenia ich opuszczenia, pozostał aż do chwili dostania się do niewoli. Po wydostaniu się z niewoli wziął udział w ataku na Buszkowice w „latającej patroli”, którą pomógł zorganizować. Niejednokrotnie był wysyłany z rozkazami do wysuniętych oddziałów w czasie walk. Kiedy inni opuścili magazyny amunicyjne na Lipowicy, on z towarzyszami zajął je. Brał udział we wszystkich potyczkach pod Przemyślem. Był jednym z tych, którzy mimo gradu kul nie zawahali się nosić amunicji do karabinu maszynowego. W ataku na Przemyśl nie brał udziału, gdyż został wtedy wysłany z rozkazami do Buszkowic po oddziały tam stojące. Po zajęciu większej części Przemyśla przez nasze oddziały pełnił służbę w mieście, dochodząc do placówek”. Wniosek

podpisali: por. Marian Doskowski – dowódca batalionu, por. Leon Kazubski – komendant 18. Pułku Strzelców i major sztabu generalnego Julian Stachiewicz – dowódca odsieczy Przemyśla.

Kurier plebiscytowy

Po maturze, od 20 czerwca 1920 r. do końca lipca, Szczepan Kreicarek, wraz z zastępem przemyskich harcerzy, pełnił służbę kurierską na terenach plebiscytowych na Spiszu i Orawie. Zadaniem zastępu były: agitacja, wywiad, ochrona komisji plebiscytowej oraz zapewnienie codziennej łączności z komitetem naczelnym. Gdy nie doszło do zapowiadanego plebiscytu, powrócił do Przemyśla i z początkiem sierpnia 1920 r., jako ochotnik, wziął udział z 38. Pułkiem Piechoty w walkach z bolszewikami pod Lwowem. Uczestniczył też w bitwie stoczonej 30 sierpnia 1920 r. pod Starym Milatynem z armią konną Budionnego.

Akademik

W październiku 1920 r. rozpoczął studia medyczne w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, które, z okresowymi przerwami, ukończył 4 lipca 1931 r., uzyskując dyplom doktora wszech nauk lekarskich. W czasie studiów działał społecznie w medycznym „bratniaku”¹, a także był prezesem Domu Akademickiego Medyków. Jeszcze w trakcie studiów, w r. 1927, został mianowany podporucznikiem rezerwy. Okresowe ćwiczenia dla rezerwistów odbywał w 5. Pułku Strzelców Podhalańskich w Przemyślu i w Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Warszawie.

Początki kariery zawodowej

Po uzyskaniu dyplomu lekarskiego, jako sekundariusz, odbył czteroletnią praktykę na oddziale chirurgicznym w Szpitalu Powszechnym w Przemyślu, u dr Jana Zaczka. 1 stycznia 1935 r. otrzymał nominację na stopień porucznika rezerwy. Do wybuchu wojny w 1939 r. mieszkał w Przemyślu przy ul. 3 Maja 1, a następnie przy Placu Konstytucji 5 i prowadził praktykę prywatną. Ponadto pracował jako kontraktowy ordynator oddziału chirurgicznego w 10. Wojskowym Szpitalu Okręgowym, a także jako biegły sądowy i lekarz więzienny. Od 26 marca 1936 został zatrudniony jako kontraktowy lekarz szkolny w oddziałach męskich w Państwowej 3-klasowej Szkole Handlowej Męskiej i Żeńskiej i Państwowym Koedukacyjnym Gimnazjum Kupieckim w Przemyślu, a od 20 kwietnia 1936 r., jako nauczyciel kontraktowy, uczył higieny w kl. III „A”.

¹ Bratniak – potoczna nazwa studenckiej organizacji samopomocowej „Bratnia Pomoc”, która prowadziła domy studenckie, stołówki i placówki opieki lekarskiej, udzielała stypendiów i pożyczek.

Dr Szczepan Kreicarek
(Paryż – 1940)
(ze zbiorów autora)

Polski Szpital Wojenny nr 1 w Taymouth Castle w Aberfeldy
(środkowa Szkocja). Kpt. dr Szczepan Kreicarek z lewej
(ze zbiorów autora)

Harcerz i „czuwajowiec”

Ważną kartę w biografii dr. Szczepana Kreicarka stanowią jego związki z przemyskim harcerstwem i Harcerskim Klubem Sportowym „Czuwaj”. Do harcerstwa wstąpił jeszcze w czasach gimnazjalnych, w r. 1916. Pełnił funkcję zastępowego w I Drużynie Harcerzy im. gen. Dezyderego Chłapowskiego „Honor bez Honorów”, działającej w ówczesnym C. K. Gimnazjum III w Przemyślu na Zasaniu. W dniach od 28 lipca do 18 sierpnia 1919 r. wziął udział w kursie instruktorskim w Zwierzyńcu Zamojskim, zorganizowanym przez naczelne władze harcerskie, uzyskując stopień przodownika (podharcmistra). W roku szkolnym 1919/1920 założył w Przemyślu IV Drużynę Harcerzy im. Andrzeja Małkowskiego i został jej pierwszym drużynowym. Z „Czuwajem” związał się od jego zarania, tj. od 30 marca 1918 r., będąc, wraz z Wilhelmem Słabym i Adamem Kordeckim, współzałożycielem klubu. Wchodził w skład tzw. kapitanatu, pełniąc w nim funkcję sekretarza. Od samego początku był czynnym piłkarzem, uprawiał gimnastykę i lekkoatletykę, należał do sekcji wioślarskiej. W historii klubu zapisał się jako długoletni działacz. Od października 1920 r. do końca 1921 r. pełnił funkcję wiceprezesa zarządu klubu. W r. 1922 był członkiem komisji rewizyjnej. W roku następnym został wybrany ponownie wiceprezesem zarządu, a od 15 września 1923 r. objął funkcję prezesa. W latach 1925-1927 wchodził w skład Kolegium Sędziowskiego we Lwowie. Jako sędzia piłkarski cieszył się dużym autorytetem, zdobytym obiektywnością, zdecydowaniem i podejmowaniem trafnych decyzji na boisku. Z początkiem stycznia 1939 r. jeszcze raz powierzono mu funkcję prezesa klubu, którą pełnił do 19 marca tegoż roku. W latach 1937-1939 był lekarzem przemyskiego Hufca Harcerzy.

Wojna

Tuż przed wybuchem wojny niemiecko-polskiej, 28 sierpnia 1939 r. dr Kreicarek został zmobilizowany i przydzielony do 10. Wojskowego Szpitala Okręgowego w Przemyślu (10. WSO), gdzie objął funkcję starszego ordynatora oddziału chirurgicznego. 10 września 1939 r. rozpoczęła się ewakuacja 10. WSO do Buska pod Lwowem, gdzie miał być rozwinięty szpital polowy. Po wkroczeniu armii sowieckiej do Polski, na rozkaz władz wojskowych, 19 września 1939 r. w miejscowości Jasina, personel 10. WSO przekroczył granicę polsko-węgierską i został internowany w obozie wojskowym w Ricse (płn. wsch. Węgry). Z tego obozu, 6 grudnia 1939 r., dr Kreicarek uciekł do Budapesztu, gdzie w polskim konsulacie otrzymał pieniądze i fałszywe dokumenty, by jako cywil przez Jugosławię i Włochy przedostać się do Francji. W punkcie rejestracyjnym na stacji granicznej w Modanie (Alpy francuskie) został skierowany do Stacji Zbornej w koszarach Bessières w Paryżu. Po sprawdzeniu tożsamości i załatwieniu formalności weryfikacyjnych otrzymał przydział do służby medycznej Centrum Oficerów Wojsk Inżynieryjnych Armii Polskiej.

Ewakuacja

Z chwilą kapitulacji Francji ewakuował się drogą morską do Wielkiej Brytanii, gdzie 26 czerwca 1940 r. został naczelnym lekarzem 1. Baonu Saperów w Dundee, w Szkocji. Od 4 lipca 1942 r. do 5 maja 1943 r. pełnił funkcję ordynatora oddziału chirurgicznego w Polskim Szpitalu Wojennym nr 1 w Taymouth Castle w Aberfeldy (hrabstwo Perthshire). 1 stycznia 1943 r. otrzymał nominację na stopień kapitana rezerwy. W okresie od 16 maja 1943 r. do 26 lutego 1944 r. był ordynatorem oddziału chirurgicznego Polskiego Szpitala Wojennego nr 2 w Dupplin Castle k. Perth, a następnie komendantem Polowego Zespołu Chirurgicznego nr 1. Na tych stanowiskach, jak napisano w służbowej opinii: „kpt. Szczepan Kreicarek okazał się doświadczonym chirurgiem, świetnym kolegą, sumiennym i gorliwym w swojej pracy”.

15 maja 1944 r. kpt. Kreicarek został odkomenderowany do 1. Dywizji Pancerniej (1. DP), jako komendant sekcji ciężkiej Polowej Stacji Opatrunkowej. W przeddzień inwazji dywizji w Normandii zmieniono mu przydział służbowy i skierowano do 10. Lekkiej Kompanii Sanitarnej (10. LKS), której dowódcą był jego młodszy kolega i przyjaciel, również „czuwajowiec”, kpt. dr Marian Gorzeński. Po wylądowaniu 1. DP na kontynencie, dr Kreicarek w szeregach 10. LKS niósł pomoc medyczną polskim żołnierzom, rannym na bitewnych polach Francji, Belgii i Holandii.

Powrót na Wyspy Brytyjskie

Po powrocie na Wyspy Brytyjskie, 24 lutego 1945 r. został mianowany ordynatorem oddziału chirurgicznego Polskiego Szpitala Wojennego nr 4 w Iscoyd Park

Personel Polskiego Szpitala Wojennego nr 1 w Taymouth Castle w Aberfeldy (środkowa Szkocja).
Kpt. dr Szczepan Kreicarek (siedzi, drugi od lewej)
(ze zbiorów autora)

k. Whitchurch w hrabstwie Shropshire, w randze majora. Był to stopień etatowy związany z pełnioną funkcją. Z opinii przełożonego st. ordynatora mjr. dr. Kazimierza Dębickiego: „(...) Kpt. dr Szczepan Kreicarek prowadząc samodzielnie powierzoną sobie część oddziału (120 łóżek) wykazał się należytytym opanowaniem dużej chirurgii ogólnej, jak również nowych metod w leczeniu ran wojennych, w szczególności w postępowaniu ze skutkami zaniedbanych złamań kończyn wymagających zabiegów reparacyjnych. Kpt. dr Sz. Kreicarek, poza dużymi walorami fachowymi, przez harmonijną współpracę umożliwił mi trudne zadanie kierowania oddziałem”.

Major

20 kwietnia 1946 r. kpt. dr Kreicarek otrzymał faktyczną nominację na stopień majora. We wniosku awansowym przełożeni wyrazili o nim następującą opinię: „Bardzo dobry oficer-lekarz i chirurg specjalista. Charakter pełnowartościowy, o dużej odwadze cywilnej. Posiada dużą energię i zmysł organizacyjny. Doskonale sobie radzi w ciężkich sytuacjach. W pracy sumienny i obowiązkowy. W odniesieniu do chorych bardzo ofiarny. Jako chirurg nadaje się na każde samodzielne sta-

Polskiego Szpitala Wojennego nr 2 w Dupplin Castle k. Perth (Szkocja).
W drugim rzędzie (drugi od prawej) kpt. dr Szczepan Kreicarek
(ze zbiorów autora)

nowisko. Zastępuje na awans na stopień majora”. Opinię wystawili: komendant Szpitala Wojennego nr 4 – płk dr med. Stanisław Orłowski i szef służby zdrowia I Korpusu płk dr med. Władysław Gergovich. 5 kwietnia 1947 r. mjr dr Kreicarek wstąpił do Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia (PKPiR) i w miejscowości Godalming (płd. Anglia) współpracował z kpt. dr. Janem Falkowskim w komisji orzekającej o stopniu inwalidztwa rannych. Od grudnia 1947 do 29 kwietnia 1948 r. pełnił funkcję naczelnego chirurga w Szpitalu dla ozdrowieńców w Inveraray – Argyll w Szkocji. Po wygaśnięciu kontraktu z PKPiR powrócił do życia cywilnego.

Powrót do życia cywilnego

15 czerwca 1949 r. zamieszkał w 2, Clifton Rd, Winchester, w hrabstwie Hampshire. Od 6 sierpnia 1949 r. do 6 sierpnia 1950 r. pracował w Royal South Hants. Hospital w Southampton na oddziale urazowym ofiar wypadków, jako młodszy specjalista. Zwolniony, wyjechał w poszukiwaniu pracy do Londynu, jednak

Dr med. Szczepan Kreicarek
(ze zbiorów autora)

mimo rocznych starań nie mógł znaleźć żadnej posady. Ostatecznie osiedlił się w Wolverhampton, Nottingham Place 33, W. 1, gdzie, po uzyskaniu zezwolenia lokalnych władz, 4 czerwca 1951 r. rozpoczął praktykę lekarską w National Health Service, którą prowadził aż do śmierci.

Mjr rez. dr Szczepan Kreicarek zmarł na zawał serca 28 września 1963 r. Został pochowany na cmentarzu w Wolverhampton. Miał następujące medale i odznaczenia: Odznakę Pamiątkową „Orleńską”, nadaną za obronę Kresów Wschodnich w 1919 r., „Gwiazdę Przemysła”, nadaną za obronę miasta w 1918 r., Krzyż Walecznych nr 38457 (1921), Medal Niepodległości, Złoty Krzyż Zasługi z Mieczami nr 2597 (1944), Medal Wojska (1945) oraz pamiątkowe brytyjskie: 1939/45 Star, France and Germany Star.

Był żonaty z Anną Lucyną Kosińska, lekarką-dentystką, ur. 5 stycznia 1906 r. w Nieszawie, córką Aleksandra i Zofii Czarneckiej. Ślub odbył się 11 kwietnia 1939 r. w kościele XX. Salezjanów w Przemysłu. Małżonkowie rozdzieleni przez wojnę połączyli się w 1947 roku w Anglii. Dzieci nie mieli.

Źródła:

Urząd Stanu Cywilnego w Przemysłu „Liber Copulatorum” Zasania z lat 1929-1946; Testimonium baptismi wydane przez Parafię św. Jana Chrzciciela w Przemysłu.

Archiwum Państwowe w Przemysłu, zespół: II Państwowe Gimnazjum i Liceum im. K. Morawskiego w Przemysłu, Protokół główny egzaminu dojrzałości – rok szk. 1919/1920, sygn. 109; zespół: Akta Szkół Handlowych w Przemysłu, sygn. 28, Sprawozdanie Dyrekcji Państwowej 3-klasowej Szkoły Handlowej Męskiej i Żeńskiej w Przemysłu za lata szk. 1934/35, 1935/36 i 1936/37 oraz Państwowego Koedukacyjnego Gimnazjum Kupieckiego za lata szk. 1935/36 i 1936/37.

Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie, Deklaracja wstąpienia do Związku Lekarzy Polskich na Wychodźstwie, sygn. KOL.394/11/62, Wniosek awansowy na stopień majora, sygn. A. XII.86/4/526.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie, Wniosek o odznaczenie Krzyżem Walecznych za 1921 r., sygn. KW58/4195; Dokumenty osobiste.